

УДК 37.01 : 141.319.1(477) : 37.041

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6433-2025-2\(35\)-05](https://doi.org/10.63437/3083-6433-2025-2(35)-05)

Ільїн Володимир,

доктор філософських наук, професор,

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0503-8545>

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ОБДАРОВАНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ГУМАНІЗМІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація.

У статті досліджено проблему обдарованості в українській філософії у добу бароко – українського Відродження XVI–XVII століть. Автором окреслено, що у зв'язку з переорієнтацією філософської думки від богопізнання до пізнання людини та визнання її самоцінності реалізується її вимір у феноменах обдарованості, здібностей і талантів. Підкреслено, що українські мислителі розвивають ідеї гуманізму з трактування людини як найвищої цінності, враховуючи потенційні можливості творчого осмислення дійсності. Показано, що в цьому контексті глибинний смисл обдарованості полягає не в тому, щоб злитися з абстрактною всезагальністю «царства ідей», а в тому, щоб реалізувати тайну своєї душі через творчість. На цій основі формується комунікаційна єдність освічених, талановитих людей із метою їх духовного порозуміння.

Ключові слова: обдарованість; гуманізм; талант; здібності; душа; творчість; людина.

Традиції гуманістичної думки, започатковані ще у філософській думці Київської Русі, знаходять своє продовження впродовж наступних епох розвитку філософії і культури в Україні, зокрема в добу Ренесансу. Як європейське, так і українське Відродження – це епоха змін, епоха «концентрованого» перетворення культури, епоха, що відрізняється високим рівнем самопізнання. Однак українське Відродження було сповнене й усвідомленим поверненням до духу античної культури, усвідомленням початку нового як специфічно індивідуального і неповторного. Розвиток філософської думки в Україні, як і в Західній Європі, відбувався на засадах ідеології гуманізму, що органічно влилася у філософію як її найважливіша частина і в якій знайшли своє відображення нові різнобічні запити людської особистості. Центр «тяжіння» з уявлень про світ «переноситься» на вивчення людини. В міру свого розвитку гуманізм репрезентував апофеоз людини, апофеоз людських цінностей, людських потенцій, людських, тобто заснованих на єдності сенсуального і логічного пізнання, уявлень про світ.

Аналіз сутності гуманізму показує, що поширення в просторі та часі не перетворювало його з історичної категорії в логічну, а навпаки, зробило гуманізм історичною категорією, об'єктом незворотньої трансформації, що зберігає певний тотожний собі суб'єкт. Розширення та трансформація поняття «гуманізм» наближало його до поняття «відродження», надавало останньому більш загальний об'єм (за змістом і за хронологічними рамками). Як і для Відродження загалом, для гуманізму характерна особлива просторово-часова сфера, де його минуле і майбутнє немовби перенесені в «тепер», де в одному історичному моменті вони злилися в найбільш явній формі.

Проблему гуманізму в епоху Відродження розробляли українські філософи І. Гізель, Т. Прокіпович, Д. Туптало, П. Величковський, К. Транквіліон-Ставровецький. У наш час проблема українського філософського гуманізму знайшла висвітлення в працях низки науковців: А. Бичко, М. Кашуби, В. Литвинова, І. Огородника, Н. Поліщук та ін. Однак мало дослідженою залишається проблема обдарованості, таланту й творчості в українському ренесансному гуманізмі. У контексті нашого дослідження потрібно визначити теоретичні засади як проблеми обдарованості в її різних модифікаціях в українській філософії періоду епохи Відродження, а також розкрити змістовне навантаження зазначених феноменів.

Починаючи з кінця XV ст. (унаслідок специфічних соціально-економічних умов), в Україні починають поширюватися та розвиватися ідеї гуманізму. Зокрема центрами цього поширення стали братства, які здавна існували при парафіяльних церквах, але займалися не лише церковними справами, а й брали активну участь у громадському житті міст і сіл. Вони організовують освіту та культуру, контролюють церковну діяльність і включаються в боротьбу козацтва проти ворогів України. При братствах також існували школи, через які проходили не лише цілі покоління духовенства, а й представники всіх верств українського суспільства. Таким чином, можна вважати їх університетами *sui generis* (Д. І. Чижевський). До цих шкіл їхали здобувати освіту представники інших православних країн.

Розвиток братств як центрів духовної культури і освіти в Україні давав поштовх для поширення гуманістичних ідей на вітчизняному ґрунті. Як показує М. С. Грушевський, у XV ст. на противагу польському «народному письменству» «українські книжники мали по достаткам своєї церковно-моралістичної книжності, свої легендарії і збірники житій, свою величезну літературу у отців церкви, і за сим добром не мали потреби звертатися до латинських книжок» [1, с. 51]. Україна не була осторонь від інтелектуального руху західно-європейського Відродження. Поряд із ним і реформаційний рух «приводив» з собою «позитивний наслідок», а саме – «розвій письменства, особливо популярного, на народній мові й заходи щодо розповсюдження й піднесення освіти в народі. Слабі повії реформації в українських землях не могли, розуміється, мати великого впливу..., але перші кроки до популяризації книжності на Україні й Білій Русі навіть значно випередили протестантську течію» Рух Реформації сприяв розвитку книговидання народною мовою та значному підвищенню рівня освіченості населення через піднесення освіти в народі. «Слабі повії реформації в українських землях не могли, розуміється, мати великого впливу..., але перші кроки до популяризації книжності на Україні й Білій Русі навіть значно випередили протестантську течію» [1, с. 158].

З авторитетного аналізу М. С. Грушевського можна зробити висновок, що український гуманізм не був, завдяки ренесансним і реформаційним впливам, однорідним.

Відносно проблеми розробки українськими мислителями доби Відродження гуманістичної проблематики потрібно зазначити, що в гуманізм, який поширювався в Україні, і сучасники, і пізніші дослідники вкладали новий зміст, який потрібно шукати в трьох напрямках. Насамперед Ренесанс відродив античний ідеал гармонійної, урівноваженої краси. Окрім того, Ренесанс був «відкриттям» та «звільненням» людини. Насамкінець Ренесанс «відкрив» наново людину. Це дуже важливі духовні надбання, але серед них найскладнішою виглядає справа з «відкриттям людини». Саме вона була в центрі уваги і християнської думки. «Визволення людини – це так! – підкреслює Д. І. Чижевський. – Але ренесанс не ставив собі питань, чи є таке “визволення” людини не лише від церковних, а часто і від моральних, суспільних та інших авторитетів, справжнім “відкриттям” її єства, чи, може, радше збоченням. Позитивним ідеалом “всебічного розвитку” людини... було те нове, що, до певної міри, справді найкраще нагадувало античність» [7, с. 214].

В Україні середньовічні принципи філософствування зазнають значної трансформації у XVI ст. у зв'язку з переорієнтацією філософської думки від богопізнання до пізнання людини та визнання її самоцінності в контексті її обдарувань і талантів. Причини цього явища мали не лише зовнішній характер, а й внутрішній, зокрема збереглися традиції давньоукраїнської філософської думки, де проблемі людини надавалося велике значення. Причому не в однозначній її описовості, оскільки для цього часу українське філософське мислення було на тому рівні, на якому свідомість «не являє собою часткове значення, яке можна було б назвати внутрішнім смислом, або самопізнанням; вона є виміром трансфеноменального буття в суб'єкті» [6, с. 121]. Вітчизняні мислителі, спираючись на здобутки своїх попередників, розвивають ідеї гуманістичного антропоцентризму з його трактуванням людини як найвищої цінності, обґрунтовували стихійне самоствердження особистості в її суто земному вимірі. Аналіз їхніх поглядів надає можливість виділити такі характеристики людини: вона є творцем самої себе через причетність

до божества; орієнтація відбувається не на абстрактну людину, а на реальну, яка не «маріонетка» в руках творця, а відповідальний його «співробітник». У центр філософських роздумів ставилися також проблеми співвідношення Бога й людини, наближення Бога до людини (боговтілення), ототожнення Бога й людини, визнання людини досконалим за своєю природою творінням, яке є рівним божеству; розуміння людини як істоти тілесної й духовно здорової, не зіпсованої «гріховним» минулим, а також обожнення людини та її обдарувань і талантів.

Водночас через низку історико-культурних чинників, інтерпретація згаданих проблем набула специфічного національного забарвлення, що відрізняє український підхід від класичних європейських моделей. Ключова відмінність полягає саме в трактуванні природи людини: у вітчизняній гуманістичній думці особистість постає не просто як комбінація універсальних матеріальних чи ідеальних категорій, а як нерозривна цілісність, чия автентична єдність знаходить своє осереддя в абсолютному бутті [2, с. 113]. Уже у XX ст. Е. Муньє, який є представником персоналістської філософії, зазначав, що: «подібна абсолютизація особистісного начала не відділяє людину ні від світу, ні від інших людей. Олюднення Бога освячує єдність землі і неба, плоті і духу, спокутувану жертву людського діяння, яке знаходиться під захистом благодаті» [10].

У контексті персоналістського бачення проблеми співвідношення Бога і людини стають зрозумілими інтелектуальні пошуки феномену обдарованості українських мислителів-гуманістів. Очевидно, що для них є зрозумілим глибинний смисл людської обдарованості, що полягає не в тому, щоб злитися з абстрактною всезагальністю природи або «царства ідей», а в тому, щоб змінити «таїну» своєї душі, щоб «увібрати» в неї Царство Боже і втілити його на землі. «Таїна» душі, яка «вирішується» на такий «особистий вибір», постає джерелом обдарувань і талантів. Про неї ніхто не може судити, ніхто не знає її, навіть ангели, навіть Бог.

Орієнтація на розуміння людини, її призначення в духовній культурі в новому, ренесансному осмисленні була започаткована в творчості ранніх українських гуманістів (Ю. Дрогобича, П. Русина, С. Оріховського) переважно у формі неолатинської поезії та літератури, хоча в деяких випадках ці проблеми обмірковувалися і на рівні філософської рефлексії в контексті співмірності творчої сили Бога та реалізації душевних потенцій людини.

У такій ситуації значну роль відіграли, по-перше, традиції орієнтації інтелектуально-богословської культури України на візантійську освіченість та ідейно-теоретичну спадщину Київської Русі, а, по-друге, сама ментальність українського народу, для якої властиві «емоційно-чуттєвий характер», «кордоцентричність», що відносно зменшує роль раціонально-вольової компоненти в проявах національного характеру.

У процесі подальшого розвитку, зокрема в період загострення соціальних, політичних і національних суперечностей, які викликали до життя міжконфесійні суперечності та висунули на передній план релігійні проблеми, заступивши ренесансно-гуманістичні ідеї. Продовжуючи розвиватися, вони пристосовуються і стають на службу нової, реформаційної по суті ідеології. Це зумовлено тим, що з другої половини XVI ст. Україну охопили релігійні заворушення, які «були сприятливішими для впливів реформації, аніж ренесансу» [7, с. 216]. Протестантські реформаційні рухи знайшли поширення в Україні, що, правда, переважно серед широких шляхетських кіл. Однак значення реформаційних течій, зокрема саме на Україні впливового «антитринітаризму» (социніанства або «аріанства»), для цих нешироких кіл було величезне. Саме ці течії привели своїх прибічників серед української шляхти й почасти міщанства до тіснішого зв'язку з духовною культурою Західної Європи.

В умовах, які склалися, ренесансно-гуманістичні ідеї, своєрідно проявляючись в духовній культурі України того часу, утвердили в ній немовби другу, протилежну та підлеглу, співіснуючу з реформаційною лінію розвитку, більшою мірою зорієнтовану на європейську «вченість», що «вплітала» в думки вітчизняної духовної культури переосмислені ідеї західноєвропейського Відродження. У результаті цієї безмежної комунікації дістає вираження взаємозв'язок усіх людей щодо можливого порозуміння [9, с. 269]. Проте не потрібно забувати, що гуманістичний

сенс спільності «не вичерпується ані пізнаним і сформульованим, ані тим, що може бути подано в будь-якій доцільній, наочній чи образній спосіб; її можна досягнути тільки тоді, коли все це ґрунтовано на комунікації людини з людиною» [9, с. 269]. Причому людини обдарованої, відкритої, для якої потрібна також людина обдарована, знаюча, що і може привести до творчого спілкування.

Ці дві лінії в українській культурі не існували відокремлено, для них властиві постійні «перетинання» і взаємовпливи. До того ж, вони, своєрідно поєднуючись в творчості вітчизняних «книжників» того часу, стимулювали виникнення нових, самобутніх ідей і концепцій. Ренесансний і реформаційний підходи репрезентовані окремо українськими мислителями: до реформаційної лінії розвитку належать діячі Острозького культурно-просвітницького центру і братств, а також І. Вишенського, до ренесансної – К. Саковича, К. Транквіліона-Ставровецького, М. Смотрицького та ін.

Українські гуманісти, згідно з середньовічними філософськими традиціями, розглядали людину як істоту, яка займає проміжне становище між царством духу і царством матерії і належить – в силу існування в ній тілесного і духовного начал двом світам – земному і небесному. Однак перевага віддається духовній природі людини, вона є визначальним, найбільш гідним об'єктом наукового дослідження (про що свідчить зміст трактату «Про душу» ректора Київської братської школи К. Саковича (1578–1647 рр.) і «Трактату про душу» професора Києво-Могилянської Академії І. Гізеля (1600–1683 рр.)). Зокрема К. Сакович, вважаючи людину сукупністю «матерії і форми», підкреслюючи їх нероздільну єдність (що було виявленням нового, гуманістичного її осмислення), вважає, що буттю природного, органічного тіла, здатного до життя та діяльності, надає душа. У ній містяться всі таланти й обдарування, які можуть знайти реалізацію в результаті натхнення, яке дає Бог.

Не менш важливим було звернення К. Саковича до принципу самопізнання, одному із головних в гуманістично-філософському і богословському мисленні Ренесансу. Немає сенсу «вивчати “первні” речей, як це роблять філософи, чи склад і відправи тіла, як це чинять лікарі, чи небесні або суспільні явища, якими цікавляться астрологи та юристи, якщо вони не знають себе» [4, с. 228]. Найбільшою мудрістю, найвищою філософією, найпотрібнішою теологією є пізнання себе. Недаремно стародавні люди, як відзначає К. Сакович, написавши золотими літерами сентенцію «Пізнай себе», повісили її на храмі Аполлона в Дельфах. Цікаво, що Аполлон, Артеміда, Атена були спочатку тракійсько-пелазійськими богами, як відзначає В. Нічик, і потрапили в Грецію від кімерійських протослов'янських народів [4, с. 229].

Душа у вченні К. Саковича є немовби камертоном, за яким визначається і сама людина, і її «настроєність» на добро. Душа цілісна і неділима, і, знаходячись «як королева» в мозку, найважливішій і найблагороднішій частині людського тіла, у всіх інших його частинах є формують принципом. Доказом необхідності множини дискурсів є співіснування езотеричного та екзотеричного в усіх формах знання. Не лише філософія і наука мають дискурс і прогресивні ступені свідомості, але в історії співіснують різні форми дискурсу. Існування езотеричних форм думки в науці є доказом того, що наявність різних результатів у межах наукового співтовариства в принципі не може привести до одного дискурсу. Саме з потаємного часто з'являються на світ передові думки. Цим потаємним є те, що ми називаємо обдарованість, або «божою іскрою». Щойно вона «розгориться», людина і стане повною творчих сил та енергії.

Гуманістичні інтенції характеризують і творчість Кирила Транквіліона Ставровецького (невідомо – 1646 р.). Його трактування розумних здібностей, обдарувань душі людини нагадує «неоплатонізм», зокрема християнський платонізм «Ареопагітик». У «цім світогляді, – відмічає Д. І. Чижевський, – є ніби зародок цілого ряду думок, що пізніше зустріваємо в багатьох українських мисленників. Тут і уявлення про мікрокосмос; тут і думка про подвійність психічної істоти людини, – поділ психіки людини на поверхову, зовнішню сферу та глибшу внутрішню («серце», або «внутрішня людина», як казав Г. Сковорода). Розуміється, джерело оцих думок –

святоотцівська література і антична філософія. Ідея людини мікрокосмосу занадто нагадує філософію ренесансу» [2, с. 51–52].

Проголошення та ствердження гуманістичних принципів в українській філософській думці епохи Відродження пов'язане з творчістю Петра Могили, найвидатнішого церковного і культурного діяча України XVII століття. Дослідник творчості П. Могили В. Нічик стверджує, що проблема «Бог – світ – людина», яку поставив філософ, породила чимало ідей, котрі «згодом привертати увагу не лише Т. Прокоповича, Г. Сковороди, П. Юркевича, а й В. Соловйова, М. Бердяєва, П. Флоренського, а також С. К'єркегора, М. Шелера, М. Бубера, Ж. Марітена, Е. Фромма, М. Гайдеггера та багатьох інших мислителів» [4, с. 10].

Усі твори П. Могили сповнені пафосом гуманізму. Вихідною засадою його головного твору – «Требника» є людська особистість та її ставлення до іншої людини – ближнього, унормоване Божими заповідями. З цього погляду «Требник» є свого роду прикладною християнською антропологією, наукою про людську екзистенцію, що в багатьох своїх параметрах має гуманістичні тенденції та «вкраплення». Мислитель прагне спрямувати людину на дієве протистояння злу, непорядності, нечесності. Водночас досягнення моральної доброчесності, добродіяльності можливе в єднанні з Богом, як вищої сили і найдосконалішого ідеалу. Антропософська проблематика з її гуманістичним змістом і «екзистенційним» напруженням стане провідною не лише в його учнів і послідовників (Д. Туптала, І. Гізеля, Г. Сковороди), а й визначить напрями і школи в наступному розвитку філософського знання, що буде прагнути знайти місце і щастя людини в цьому світі.

З антропософії «Требника» виводиться низка принципів, але провідне місце належить любові, яка стає основою всієї системи філософсько-теологічних роздумів мислителя. Так, П. Могила передбачає і знає, що, виходячи з Платонового Ероса, який обіймає все, любов «є бажанням життя», «афектом буття», умовою творчої реалізації здібностей, талантів та обдарувань людини.

Насамкінець варто зауважити, що мотив обдарованості є виразом дієвого гуманізму, що виводиться зі специфіки українського народного характеру і світогляду. Це принципове питання змушує філософів звертатися до християнського антропологізму, адже цей час – час дедалі більшого утвердження раціоналізму в Європі, який не міг оминати й України. Обдарованість – це позитивна сторона в українській духовності.

Відповідно до гуманістичного світогляду, який в цей час широко утвердився в Україні, наголошується на індивідуальному чиннику обдарованості. Обдарованість – це символ очищення душі, яка постає своєрідним «замінником» науково-теоретичного мислення, нею широко користуються для глибокодумної інтерпретації як емпіричних, так і морально-духовних фактів.

Людина у своїй нескінченності не одномірна, вона є багатством – і зовнішнього, і внутрішнього, і тілесного, і духовного, і давнього, і нового. Таким чином, мета реалізації обдарованості полягає в прагненні якомога більше наблизитися до духовності, бо саме в цей спосіб людина стає «внутрішньою» і богоподібною. Людина в глибині самої себе відкриває «світ неприступний», і в цьому полягає вищий містичний момент її богоподібності.

Мислителів обдарованість і талант цікавили не лише з погляду ставлення людини до Бога, природи, суспільства, а й з погляду ставлення до самої себе, своїх внутрішніх особливостей і характеристик.

Використані літературні джерела

1. Грушевський М. С. Духовна Україна: збірник творів. Київ: Либідь, 1994. 560 с.
2. Ільїн В. В. Діалог «Софії» і «Логосу» (феноменологія екзистенціально-персоналістських інтенцій української філософської антропології). Київ: Сталь, 2002. 288 с.
3. Литвинов В. Д. Гуманізм епохи Відродження в Україні. *Історія філософії в Україні*. Київ: Либідь, 1994. С. 87–108.
4. Нічик В. М. Петро Могила в духовній історії України. Київ: Український центр духовної культури товариства «Знання» України, 1997. 328 с.

5. Паславський І. В. З історії розвитку філософських ідей на Україні в кінці XVI – першій третині XVII ст. Київ: Наукова думка, 1984. 128 с.
6. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Норма феноменологічної онтології. *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія*. Київ: Воклер, 1996. С. 113–182.
7. Чижевський Д. І. Історія української літератури: від початку до доби реалізму. Тернопіль: МПП «Презент» за участю ТДВ «Феміна», 1994. 480 с.
8. Чижевський Д. І. Нариси з історії філософії на Україні. Київ: УКСП «Кобза», Вид-во «Орій», 1992. 230 с.
9. Jaspers K. Vom Ursprung und Ziel der Geschichte. München; Zürich: Piper 1983. 349 s.
10. Муньє Е. Персоналізм. *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія*. Київ: Воклер, 1996. С. 113–182.

References

1. Hrushevskyy, M. S. (1994). *Dukhovna Ukrayina: zbirnyk tvoriv* [Spiritual Ukraine: Collection of Works]. Kyiv. 560 p. [in Ukrainian].
2. Ilyin, V. V. (2002). Dialoh «Sofiyi» i «Lohosu» (fenomenolohiya ekzystentsialno-personalistskykh intentsiy ukrayinskoyi filosofskoyi antropolohiyi) [Dialogue between "Sophia" and "Logos" (phenomenology of existential-personalist intentions of Ukrainian philosophical anthropology)]. Kyiv. 288 p. [in Ukrainian].
3. Lytvynov, V. D. (1994). Humanizm epokhy Vidrozhennya v Ukrayini [Renaissance Humanism in Ukraine]. *Istoriya fi losofi yi v Ukrayini – History of philosophy in Ukraine*. Kyiv. P. 87-108. [in Ukrainian].
4. Nychyk, V. M. (1997). Petro Mohyla v dukhovniy istoriyi Ukrayiny [Petro Mohyla in the spiritual history of Ukraine]. Kyiv. 328 p. [in Ukrainian].
5. Paslavskyy, I. V. (1984). Z istoriyi rozvytku filosofskykh idey na Ukrayini v kintsi XVI – pershiy tretyni XVI st. [On the history of the development of philosophical ideas in Ukraine in the late 16th – first third of the 17th century]. Kyiv. 128 p. [in Ukrainian].
6. Sartre, Zh.-P. (1996). Buttya i nishcho. Norma fenomenolohichnoyi ontolohiyi [Being and Nothingness. The Norm of Phenomenological Ontology]. *Suchasna zarubizhna filosofiya. Techii i napryamy – Contemporary Foreign Philosophy. Currents and Directions*. Kyiv. P. 113-182. [in Ukrainian].
7. Chyzhevskyy, D. I. (1994). Istoriya ukrayinskoyi literatury: vid pochatku do doby realizmu [History of Ukrainian Literature: From the Beginning to the Age of Realism]. Ternopil. 480 p. [in Ukrainian].
8. Chyzhevskyy, D. I. (1992). Narysy z istoriyi filosofiyi na Ukrayini [Essays on the history of philosophy in Ukraine]. Kyiv. 230 p. [in Ukrainian].
9. Jaspers, K. (1983). Vom Ursprung und Ziel der Geschichte. München; Zürich: Piper. 349 S.
10. Mounier, E. (1996). Personalizm [Personalism]. *Suchasna zarubizhna filosofia. Techii i napriamy. Khrestomatiia – Contemporary foreign philosophy. Trends and directions. A reader*. Kyiv, p. 113-182. [in Ukrainian].

Ilin Volodymyr,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Kyiv, Ukraine

CONCEPTUALIZATION OF THE IDEA OF GIFTEDNESS IN UKRAINIAN HUMANISM: THEORETICAL ASPECT

Summary.

The article examines the problem of giftedness in Ukrainian philosophy during the Baroque era – the Ukrainian Renaissance of the 16th-17th centuries. It is shown that the development of philosophical thought in Ukraine during this period took place on the basis of the ideology of Western European and Christian humanism, which organically merged into philosophy as its most important part and in which new versatile demands of the human personality were reflected. It is noted that the centers of the development of humanism in Ukraine were Orthodox brotherhoods, in which there were schools that can be considered universities “sui

generis". The article emphasizes that contemporaries put new meaning into the concept of "humanism", which was widespread in Ukraine during this period. Its most complex component is the Christian-Orthodox component. In this context, the author notes, it is necessary to take into account that in connection with the reorientation of philosophical thought from the knowledge of God to the knowledge of man and the recognition of his intrinsic value, its dimension is realized in the phenomena of giftedness, abilities and talents. It is emphasized that Ukrainian thinkers develop the ideas of humanism from the interpretation of man as the highest value, taking into account the potential possibilities of creative comprehension of reality. It is shown that in this regard the deep meaning of giftedness is not to merge with the abstract universality of the "kingdom of ideas", but to realize the mystery of one's soul through creativity. On this basis, the communicative unity of educated, talented people is formed with the aim of their spiritual understanding. However, the article emphasizes that for this it is necessary to focus on self-knowledge, which means knowledge of one's soul, which is like a tuning fork by which a person's talents and abilities are determined. It is proved that this trend has found a continuation in the work of thinkers and scientists of the Kyiv-Mohyla Academy.

Keywords: *giftedness; humanism; talent; abilities; soul; creativity; person.*

Прийнято 5 листопада 2025 року. Затверджено 28 листопада 2025 року